

Mihaly Szentmartoni

MIT I STVARNOST ZRELOSTI

Danas se mnogo govori o zrelosti. Možda i previše. Stari i mladi, zreli i očito nezreli pozivaju se na nju. Kakvo čudo onda da i pojam *zrelosti* gubi svoj izvorni smisao i prelazi u područje mitova. Postoji li uopće osobna zrelost? To nipošto nije »akademsko« pitanje, već vrlo životno: čitav naš odgojni rad ovisi o odgovoru na nj. Jer svatko, pa i najzagriženiji zagovornik neautoritativnog odgoja, ima bar neku uključnu sliku vodilju, neku predodžbu o ljudskoj zrelosti. Potrebno je poznavati cilj odgoja. Stoga nam se nameće pitanje: što je ta toliko razvikana zrelost? Može li se postići? Koja su sredstva do cilja? Koje teškoće ometaju odgojni rad? To su ujedno i glavne okosnice ovoga predavanja.

Pojam zrelosti

Prije svega, potrebno je razlikovati tri srodna pojma: odraslost, punoljetnost i zrelost.¹

Odraslost označava onaj životni period što slijedi poslije adolescencije, dakle više stanje nego dinamizam. Odraslost po sebi ne znači zrelost: netko može biti fizički odrasla osoba, a da moralno ili psihički ostane infantilna. Kad se netko previše i prečesto poziva upravo na to da je odrasla osoba, ne treba ničije savjete, nerijetko time odaje nezrelost. »Nismo više djeca« — to je za mnoge danas jedini kriterij i dokaz da su zreli!

Punoljetnost je pravni pojam i označava onaj trenutak kad neka osoba u određenoj dobi stječe prava i dužnosti u društvu. I opet vrijedi prijašnja tvrdnja: punoljetnost ne znači nužno i zrelost, jer ne nosi sobom automatski i odgovornost za svoje ponašanje. Tu bismo se mogli i opet testirati promatrajući svoja opravdanja: »Ja sam punoljetna osoba, radim što mi je volja!« Samo što se prečesto zaboravlja da osim prava postoje i obveze i dužnosti, koje su još jednoznačniji- kriterij zrelosti od prava.

¹ Usp.: A. M. DI MONDA, »Il mito della maturità«, in *Rassegna di ascetica e mistica*, 24 (1973) 33—45.

Zrelost je složen pojam pa se obično govori o različitim oblicima odnosno područjima zrelosti. Biološka zrelost znači skladan razvoj svih organa; psihička znači dostizanje jedne određene nutarnje dovršenosti i sređenosti. Analogno fizičkoj zrelosti mogli bismo reći: psihička zrelost je skladan razvoj svih psihičkih sposobnosti. Nas zanima u prvom redu ta, psihička zrelost.

Zreo je onaj-čovjek koji je postigao nutarnju autonomiju, nutarnje jedinstvo i puninu, koordinaciju i harmoniju svih svojih psihičkih energija, osobito čuvstvenosti; može te psihičke energije usmjeriti na određene, više-manje jasno definirane ciljeve; sposoban je, nadalje, za trajne međuljudske odnose. Pogledajmo elemente te prilično složene i nejasne definicije. Tri su nezaobilazna kriterija osobne zrelosti: unutarnja autonomija, osjećaj vlastitog jedinstva i usmjerenost na određeni cilj.

Unutarnja autonomija znači da aktualno ponašanje nije, bare u većoj mjeri, funkcija nesvjesnih, neriješenih jezgrovnih konflikata i infantilnih ovisnosti, nego plod svjesne i kontrolirane motivacije.² Primjer za manjak autonomije su iracionalni strahovi, kompulzivne radnje, neadekvatne čuvstvene reakcije. Dodajmo samo usput da unutarnja autonomija pretpostavlja poznavanje sebe.

Osjećaj vlastitog jedinstva isto je što i svijest vlastitog identiteta. Izražava se kao pojam o sebi. Kao okvir tom identitetu služi sustav vrednota koje osoba drži za stalne, nepromjenljive. Pritom je uobičajeno razlikovati instrumentalne i terminalne vrednote.³ Instrumentalne vrednote određuju konkretno ponašanje i odluke, a izražavaju se u obliku »ja vjerujem da je ovakvo ili onakvo ponašanje za mene socijalno vrijednije nego bilo koje drugo«. Terminalne vrednote tiču se same egzistencije, smisla života: »Vjerujem da je ovaj ili onaj ishod života (spasenje, mir u svijetu) vrijedan da se za njega žrtvuje«.

Iz toga logički slijedi treći element zrelosti: usmjerenost na određeni životni cilj uvijek karakterizira zrelu osobu.⁴ Nema osobne zrelosti bez usmjerenosti na neki cilj. Taj cilj se javlja u svagdanjem životu kao lajtmotiv koji na neki način mobilizira sve sposobnosti i tako osigurava jedinstvo osobe.

Tako shvaćena »objektivna« zrelost stvarno ostaje samo mit, tj. ne može se nikad dokraja ostvariti. U čovjeku, naime, uvijek ostaju i nesvjesni dinamizmi koji utječu na ponašanje, neiskorištene sposobnosti koje rađaju trajni osjećaj nedovršenosti. A ne

² O tom opširnije u: M. SZENTMARTONI, »Afektivna zrelost«, u *Obnovljeni život* 32 (1977) 418–432.

³ M. ROKEACH, *Beliefs, Attitudes and Values*, Jossey-Bass Inc., London 1972, str. 160.

⁴ G. W. ALLPORT, *Pattern and Growth in Personality*, Holt, Rinehart and Winston, New York 1961.

smijemo iz toga isključiti ni stvarnost iskonskog grijeha, zbog čega je uvijek prisutna egzistencijalna krivnja, tj. čovjek osjeća da nije ono što bi trebalo da bude.

Može se, međutim, ostvariti »subjektivna« zrelost, i to upravo tako da se u sliku o sebi ugradi i svijest o vlastitoj nedovršenosti, svjesno prihvaćajući zadatak da se stalno približavamo idealnoj slici o sebi. Možda najprikladnije ime za takvu zrelost jest upravo »otvorenost prema višem«. Važna je ta otvorenost prema rastu, a očituje se kao trajan samoodgoj.

Subjekti zrelosti

Zrelost, jasno, nije puki pojam, tj. ne postoji zrelost kao takva, nego samo utjelovljena zrelost, zrele osobe. Svi smo mi subjekti zrelosti. No kada je riječ o odgojnoj perspektivi, onda mislimo na mlade ljude koje treba usmjeriti prema zrelosti. Postavlja se stoga pitanje: kakav je potencijal današnjih mladih da postignu zrelost? O duhovnom svijetu mladih govorio sam na drugom mjestu.⁵ Sad bismo se zaustavili s nešto više detalja na onoj društvenoj atmosferi u kojoj žive današnji mladi i na njezinu utjecaju.⁶

1. *Mladi su žrtve permisivnog društva.* Treba mnogo dobroga sluha da čujemo tihi vapaj za pomoći mladih ljudi i da im se pridružimo u njihovu putovanju prema odraslosti i zrelosti. Dirljiv primjer takvoga sluha nalazimo kod Karla Rahnera, koji je u svojoj osamdesetoj godini života izdao knjigu *Mladima ovako odgovaram*. Knjiga sadrži 25 pisama mladih ljudi. To su normalni mladići i djevojke koji iznose svoje tjeskobe, strahove, sumnje. Poučno je citirati neka pisma kako bismo shvatili da su ti mladi ljudi često žrtve permisivnog društva. Prvo pismo piše mladić koji je pobjegao od kuće i od svoje okoline da bi iskusio život mimo tradicionalnih moralnih zakona:

Kao mnogi drugi, i ja sam pobjegao. Pobjegao sam od sebe jer sam se osjećao stranac u svojoj okolini. S petnaest godina prekinuo sam s obitelji i dao oduška svojim osjećajima. Tražio sam utjehu i ljubav i iskorištavao je, a da je nisam mogao ostvariti. Bacio sam se i na religiju, ali samo zato da bih mogao zaključiti da je ne želim prihvatiti. Predao sam se alkoholu da izbrišem svoj stid. Okrenuo sam se drogi da bih mogao živjeti bez razmišljanja. Onda sam sve to napustio kako bih mogao ponovno započeti s traganjem.

⁵ M. SZENTMARTONI, *Svijet mladih*, FTI, Zagreb 1988.

⁶ Slijedimo sociološku analizu H. CARRIERA, *Formation for Education Today*, in *Review for Religious*, Sept.—Oct. 1985, str. 723—737.

Drugi primjer je slučaj mlade djevojke koja se želi osloboditi svojih problema i tjeskoba u zaglušujućoj buci glazbe, koja priznaje svoju žeđ za Bogom, ali ne može prihvatiti Crkvu i njezine moralne zahtjeve:

Katkad, kad žudim za malo sreće, uključim gramofon i nekoliko trenutaka osjećam se sretna. Doživljam neku vrstu psihičke ravnoteže. Međutim, ubrzo zatim sve se vraća na staro. Tada mislim da bih jedino uz Božju pomoć mogla naći pomirenje sa sobom. Ali ne mogu naći pravo zadovoljstvo u Crkvi. Kad mislim na »Crkvu«, odmah se sjetim »čistoće«, koja mi se čini nehumanom. Što to, zapravo, znači biti čovjek? Jasno mi je da moram prevaliti još dug put do Boga. Ali ga svakako želim dohvatiti.

I još samo treći primjer koji ilustrira iluzije stvorene na temelju čistog nagonskog života, koji ipak završava samouništenjem i samoispražnjenjem:

Moj život dokazuje istinitost riječi da je duh spreman, ali je tijelo slabo. Nakon svakog razočaranja ja sam slomljen i potišten. Onda počinjem piti i sanjarim o boljem svijetu. Stigao sam do točke kad se više ne brinem za sutra, sve mi je svejedno i ja sam se privikao na taj ritam. Svaki dan počinje i završava na isti način. Mnogo pijem, a polovicu vremena provodim u sanjarenju. Ispunjen sam osjećajem bespomoćnosti. Želio bih učiniti nešto da nađem svoje slabosti, ali se osjećam nesposoban za bilo kakav napor. Tako, malo-pomalo, postao sam beskoristan.

Rahnerovi odgovori na ta pitanja puni su iskrenosti i sućuti. On počinje svoje odgovore dubokim razumijevanjem za te mlade ljude. Ipak, on se ne boji izreći ni ozbiljnih riječi o istini njihove situacije, o iluzijama, upozoriti ih na nedorečenosti, dapače, na kontradikcije u njihovu razmišljanju, pogrešnim postavkama. Premda se poistovjećuje s patnjama mladih, Rahner ne prihvaća njihovo pogrešno razmišljanje, njihova neodrživa opravdanja. Jasno i uvjerljivo ih upozorava na sve zahtjeve evanđelja i učenja Crkve. Na poseban način nastoji uliti u njih povjerenje poručujući im: »Nemojte sumnjati, vi možete osloboditi sebe, osvojiti sebe, nadići sebe — u prijateljstvu s Kristom.« Njegova pedagogija je pedagogija povjerenja, iskrenosti i nade. Jer njihove osobne tjeskobe, njihova patnja pred kulturom u krizi, njihovo razočaranje zbog nemogućnosti da nađu usmjerenje od svojih roditelja i starijih, sve to izaziva u njima vapaj za pomoći. Ulijevati povjerenje — to je zapravo onaj pedagoški pristup koji najviše odgovara očekivanjima mladih danas. Mislim da je to tajna i neobične prihvaćenosti pape Ivana Pavla II od mladih. On ih nikad ne kudi, ne osuđuje, već bodri, hrabri, apelira na njihovu velikodušnost.

Moramo se zaustaviti ovdje i duboko se zamisliti o težini ove situacije. Mladi su žrtve današnjeg permisivnog društva i nema sumnje da je jedan od pokretača njihova ponašanja upravo osjećaj da su žrtve, osjećaj bespomoćnosti, ostavljenosti, napuštenosti. Mi danas imamo mlade koji su odrasli bez jasne hijerarhije vrednota i u religioznom, i u moralnom, ali i u kulturnom smislu. Ponuda je takva kakvu je imamo: i na televiziji, i na satu književnosti (lektira), i u kinodvoranama, a da o diskoklubovima i njihovoj kulturno-glazbenoj razini i ne govorimo. Nisu za to oni krivi: jer imamo i drugu generaciju, generaciju njihovih roditelja i odgojitelja, koji su također dezorijentirani na svim tim područjima. Ne mogu ni škola ni vjeronauk ili bilo koji drugi odgojni sustav ili ustanova nuditi vjerodostojne vrednote ako mladi te vrednote ne vide kod svojih roditelja.

2. *Ranjiva generacija.* Opisana situacija mladih znači za nas odrasle dramatičan izazov i pretpostavlja pojačani intelektualni napor da shvatimo kako su mladi stigli u to stanje. Neki istraživači upozoravaju da su mladi najranjiviji sloj društva, koje je postalo nehumano, neka vrsta divovske bezdušne mašinerije. Neki, dapače, idu tako daleko da govore o mladima kao o onima koji žive »kao da se nuklearna katastrofa već zbilja«, dakle u stilu »The Day After«, tj. dan nakon katastrofe: vegetiraju usred ruševine društva, bez sigurnog skloništa, bez zabrinutosti za sutrašnju hranu, bez običaja i propisa osim onih koje improviziraju od dana do dana, bez knjiga i diploma, bez karijere i trgovine. Odbacuju iskustva prošlosti, udružuju se međusobno, dodiruju jedni druge da bi na taj način našli minimum sigurnosti.

Sigurno da ti »izgubljeni« i ranjivi mladi ne predstavljaju sve mlade. Sigurno je i to da bi se isto tako moglo govoriti o mnogim pozitivnostima skupina mladih, čija velikodušnost nerijetko zaštiđuje odrasle. Na to ćemo se vratiti kasnije. Naša je zadaća ovdje da uočimo sve veće opasnosti koje vrebaju na mlade ljude oko nas, koje ih čine bespomoćnim žrtvama antikulture koja ih okružuje. Broj tih žrtava sve je veći i na Zapadu i na Istoku: negativisti, maloljetni vandali, darkeri, pa sve do crne ruže. Sve su to signali razrovanosti obitelji, odgojnih sistema, kulture, društva. Nije više pitanje što treba učiniti s tim mladima, nego što treba učiniti s odraslima? Pedagozi upozoravaju na važnost andragogije; ni u Crkvi ne smijemo zaboraviti evangelizaciju odraslih. Društvo odraslih ne nudi jasne vrednote mladima. Čini se da u toj kulturnoj i vrijednosnoj praznini treba tražiti, bar djelomice, i tumačenje sve većeg zanimanja mladih za istočne filozofije i razne gure. Duhovna, vrijednosna praznina ostavlja u mladom čovjeku duhovnu ranu, za koju traži lijek tamo gdje misli da će ga moći naći. Meni se čini da je posizanje za istočnjačkim filozo-

fijama zapravo očajnički pokušaj da se sama ta praznina pretvori u nekakvu vrednotu. Mnoge su istočnjačke filozofije, naime, »bez-sadržajne«, tj. imaju kao svrhu nutarnje ispražnjenje, nirvanu i si. Čovjek je stvoren za vrednote pa bez njih ne može živjeti.

3. Baštinici agnostičke kulture. Svjedoci smo vidljivih posljedica revolucije agnostičke kulture, koja je svim mogućim sredstvima javne propagande uzveličala tzv. spontanost, prirodno ponašanje bez moralnih spona, bez zakona, bez religiozne nade. I premda društvo i dalje govori o religiji, nerijetko pruža religioznost bez vitalnih sadržaja, bez zahtjeva vjere i morala. Profesor P. Veyno s College de France ovako ocjenjuje tu situaciju:

Uistinu smatram da će vrlo brzo religioznost postati popularnija od seksualnosti, uz uvjet da se nastavi propovijedati religija bez Boga i Crkve, u kojoj je seksualnost nevina stvar i koja se više ne boji smrti. To je religija za zabavu, a ne vjera.

Dominantna kultura u mnogim zemljama smatra da je raste-retila ljude od tereta religije i religioznosti i njezina etičkog kodeksa. Kao posljedicu toga, mladi nose u svom tijelu uništavajuće učinke tih agnostičkih polazišta. Oni su ti koji plaćaju najvišu cijenu. Bez nadnaravnih normi mi možemo živjeti samo neko vrijeme u iluziji sreće, ali na kraju ne možemo izbjeći katastrofu moralne utopije. Još prije četrdeset godina proročki je govorio Henry de Lubac da će ljudi uspjeti stvoriti svijet bez Boga, ali da će ih taj isti svijet uništiti. Jer eskluzivni humanizam je nehumani humanizam.

Odatle se nameće imperativ ne samo mladima nego, u prvom redu, nama odraslima: moramo se vratiti elementarnom dostojanstvu čovjeka, koji je stvoren za dobro i lijepo, koji je sposoban za beskonačno i za transcedenciju. Ispod pepela sadašnje nelagodnosti leži ipak nada! Evanđelje može tu nadu opet zapaliti novim plamenom.

Nasreću, stvarno ima znakova da su mladi sve osjetljiviji za glas nade. Ako pogledamo naokolo, ugledat ćemo drugo lice mladih, onih koji su osjetljivi za vrednote: oživljavanje malih zajednica, zalaganje za pravdu, za mir, razvoj, poštivanje prirode, otkrivanje religioznosti, žeđ za kontemplacijom. (U Italiji zanimanje za kontemplativni vikend raste toliko da su svi samostani u vrijeme vikenda puni onih koji tu u tišini i molitvi žele provesti nekoliko dana.) I u današnjim mladima postoji žeđ za istinskim etičkim modelima i želja za odraslim vođama koji su sposobni ulijevati povjerenje. Dovoljno je pratiti putovanja Ivana Pavia II i njegove susrete s mladima i vidjeti s koliko entuzijazma odgovoraju ti mladi ljudi na njegov poziv na velikodušno služenje Kristu i Crkvi, brigu za najsiromašnije i najzapuštenije. I još jedan ut-

ješan znak: relativno mnogo mladih obraćenika. I naša domaća Crkva bilježi svake godine sve više mladih odraslih krštenika, u novicijatima i bogoslovijama ima sve više tzv. zrelih zvanja. Duh Sveti i danas djeluje među mladima.

4. *Mladi govore drukčijim jezikom od nas.* Unatoč svim teškoćama i nesporazumima, odgojitelji moraju govoriti mladima i s mladima. Samo što moramo svi skupa biti svjesni ogromne teškoće zbog razlika koje u komunikacijski svijet mladih unose moderna sredstva društvenog priopćavanja. Nekako to izgleda kao da dovikujemo jedni drugima s paluba dvaju različitih brodova na pučini.

Razna istraživanja svjedoče o tome koliko mas-mediji utječu na intelektualno i čuvstveno ponašanje mladih. Mi sada imamo generaciju koja je potpuno, od prvih svojih dana, bila uronjena u svijet televizije i drugih medija. Jedva smo zasad u stanju procijeniti njihovu psihologiju. Ti mladi više ne gledaju, ne slušaju i ne govore onako kako je bilo uobičajeno prije invazije sredstava javne komunikacije.

U biti masovni mediji razvijaju maštu, simbolički jezik, afektivno izražavanje, sposobnost identifikacije s događajima, komunikaciju s onim što je ovaj čas prisutno. Ali istodobno osiromašuju sposobnost pamćenja, stvaranja pojmova, pisanja s pažnjom, kritičko prosuđivanje, sposobnost dugotrajne koncentracije.

Mladi ne gledaju kao što smo mi nekada gledali: slika proširuje sposobnost gledanja u beskraj. Oni danas vide rat u Iraku, glad u Etiopiji, atentat u Irskoj. Mladi ne čuju kao što se čulo ranije: tranzistor i telefon proširili su sposobnost slušanja u beskraj: čuju glas rođaka iz Australije, pjevanje svog ljubimca iz Amerike. Mladi ne uče kao što se nekad učilo: računala i kompjutori proširuju mogućnosti intelektualnih ostvarenja. Konačno, oni ne zapovijedaju kao nekada: elektronski komandni stolovi omogućuju izvršenje zapovijedi pritiskom na dugme.

Želimo li ukratko izreći posljedice tih promjena, onda bismo mogli ovako formulirati: mladi su na prijelazu iz jedne kulture u drugu, oni su emigranti, u fazi odlaska odnekud nekamo. Nema više afirmacije identiteta putem opozicije postojećoj kulturi i vrednotama: mladi se ne bune kao 1968, oni su jednostavno istupili iz naše kulture, možda nisu nikad ni stupili u nju; oni su već negdje drugdje, gdje se prilagođuju na originalan način, žive u drukčijem sistemu koji malo-pomalo poprima obrise neke nove kulture.

Kako se mogu odrasli suočiti s tom kulturnom revolucijom, stvorenom s pomoću medija? Čini se da postoje tri načina:

1) Odrasli moraju učiti razumjeti i prihvatiti sredstva društvenog priopćavanja kao stvarnost koja će ostati s nama i imati

sve veću važnost. I mi se moramo postpuno psihološki prilagoditi na nov način gledanja, slušanja i razumijevanja.

2) Moramo razvijati u sebi i u mladima kritički osjećaj s obzirom na sredstva komunikacije, koja stalno šalju mnoštvo kontroverznih informacija, zapravo nas bombardiraju podacima. Ova sloboda u prosuđivanju i procjenjivanju bez sumnje je jedan od najvažnijih i najtežih zadataka modernog odgoja, budući da mediji prodiru u sve slojeve društvenog, obiteljskog i zajedničkog života.

3) Konačno, moramo naučiti gledati s onu stranu medija i pronaći vrijednost šutnje, osobnog studija, mirnog razgovora i dijaloga. Sredstva mogu pomoći, ali mi moramo prijeći preko njih u nutrinu našeg srca, tamo se moliti, razmišljati u tišini i u dubini, učiti i asimilirati, pisati i biti kreativni, slušati druge i prakticirati prvu zapovijed unutarnjeg života, a to je dnevni osobni susret i razgovor s Isusom Kristom.

Kočnice zrelosti

Postizanje zrelosti otežano je, međutim, ne samo zbog ranjivosti mlade generacije nego i zbog promašaja u odgoju. Drugim riječima, dio odgovornosti za nezrelu generaciju snose i odrasli: roditelji i odgojitelji. Zapravo i nije točno reći da su mladi danas manje zreli nego što su to bili nekada njihovi vršnjaci. Ono što zabrinjava stručnjake jest stanovita nelogičnost u dozrijevanju mladih, neusklađenost različitih dimenzija ličnosti. Moramo priznati da su nerijetko fizički, pa čak i intelektualno zreli, ali istodobno pokazuju infantilne reakcije i ponašanja, pokazuju znakove zaostalosti u psihičkoj zrelosti, osobito čuvstvenoj. Nedostaje im refleksivnosti, misaonosti; brzopleto stvaraju kategorične i definitivne sudove koje onda bez ozbiljnih razloga isto tako brzopleto odbacuju i mijenjaju; nestabilni su i nestalni, ne podnose disciplinu, loše reagiraju na bilo kakvu odluku autoriteta, a istovremeno su nesigurni i potrebni podrške-, strah ih je samoće i šutnje, stoga bježe u vanjsku aktivnost bez razmišljanja i planiranja.

Zašto je to tako kad škole i odgojne ustanove danas raspolažu takvih sredstvima kao nikad dosad u povijesti? Veliki dio teškoća na putu prema osobnoj zrelosti stvara i nezdravo ozračje odgojnih sistema. A to ozračje stvaraju tri pojave:

1. *Pretjerana permisivnost u odgojnim sistemima.* Istina, danas se već mahom odbacuje antiautoritativni odgoj, koji je zastupao krajnju permisivnost (dosta je sjetiti se nekih pokreta na Zapadu šezdesetih godina, npr. tzv. djeca prirode), ali njegov se utjecaj još osjeća. Trijezni psiholozi i pedagozi ponovno naglašava-

ju optimalnu strogost i zahtjevnost u odgoju.⁷ Ako čovjek na početku i u toku svog razvoja ne nauči poštivati zakone, principe i dogovore, neće to nikad naučiti. Eliminirati svaki napor i svaku disciplinu iz odgoja, to znači odgajati robove vlastitih impulsa i prohtjeva, a ne slobodne ljude.

2. Hipertrofija slike. Slika je dragocjena pomoć u odgoju. Ali poput svih drugih sredstava, zahtijeva mjeru. Danas smo izgubili tu mjeru: slika dominira našim društvom, našim odgojem, našim životom. Svi skupa pomalo postajemo idioti slike. A današnji mladi su razvili pravu pravcatu ovisnost o slici. Posljedice znamo i vidimo: život na površini, manjak dubine, misaonosti, refleksije, kreativnosti.

3. Hedonizam na svim područjima. Traganje za ugodnostima i udobnostima ne kao sredstvima, nego kao ciljem za sebe, postalo je ideja vodilja suvremenog života: odabrati profesiju gdje se najbolje zarađuje, ili ne imati više djece samo zbog nižeg standarda samo su dva od mnoštva primjera u kojima možemo uočiti princip ugone kao kriterij za donošenje odluka. Tako odgajati mlade znači zatvarati oči pred stvarnošću. Jer život nije samo ugodnost, radost i zadovoljstvo, nego i zadatak, i poslanje, i žrtva. Posljedice tog hedonističkog mentaliteta već su vidljive: individualizam, egoizam i samovolja, a to, očito, nisu oznake zrelosti.

Putovi prema zrelosti

Vidjeli smo, u glavnim crtama cilj koji želimo postići; razmotrili smo i neke teškoće koje stoje na putu ili bar otežavaju ostvarenje tog cilja. Sad nam još preostaje najteži dio našeg zadatka: da razmislimo što se može i što treba da se učini da naši mladi budu što spremniji za život ili da ih bar na najbolji mogući način usmjerimo ka stalnom rastu prema zrelosti. Mislim da je najbolji način da nađemo neke konkretne smjernice za to, da čitamo znakove vremena: što je ono što nedostaje, a trebalo bi da bude? Iz toga se rađaju neki imperativi za suvremeni odgoj: heroizam, vrednote, osobna askeza.

1. Heroizam. Jedan od znakova vremena jest nedostatak heroizma. Možda se još nekako shvaća »paradni« heroizam, spektakularan način iskakanja od prosjeka, ali za onaj tihi heroizam dužnosti i ustrajnog rada, za ponizno i skriveno prihvaćanje normi (npr. crkvenih propisa), za žrtvovanje sebe za neke ideale koji se ne vide u javnosti..., za njih nemamo sluha. Takvim idealima često se protive izgovori, racionalizacije: da su protivni ljudskoj

⁷ Usp.: D. P. AUSUBEL, *Ego Development and the Personality Disorders*, Grune and Stratton, New York 1965. Također, Christa Meves u mnogim svojim poznatim djelima zastupa tu misao.

naravi, da su ostatak srednjeg vijeka i si. Posljedica svega toga je bijedna prosječnost, kad je sve teško, sve nemoguće, sve vrijeda svetu slobodu. Sveci, misionari herojskih pothvata, znanstvenici i umjetnici koji ponizno slijede svoj poziv, svi su oni okvalificirani kao ostatak prošlosti.

Prvi je, dakle, zadatak — odgajati za heroizam. Za to moramo najprije mi odgojitelji nanovo shvatiti da osrednjost nije znak zrelosti. Potrebna je stalna napetost, težnja prema višem. Može se to i drukčije reći: odgoj za visoke ideale. Dvije stvari čine naše živote prosječnima: slabost i rastresenost volje. Mi smo najviše vremena abulični, bezvoljni, i rastrgani na tisuću stvari. A ideal daje energiju volji i jedinstvo životu. Prekrasno je definirao ideal J. Vveissgerber: »Ideal je misao vodilja, fiksna ideja dobre strasti«. ⁸ Pa ovako nastavlja: »Dobro je stegnuti izraz svoga ideala u vrlo kratku formu, posve jasnu i zanosnu, u jednu lozinku. Ta lozinka moći će se staviti kao naslov života, moći će se staviti na naš grob. Iz života svetaca i drugih velikana duha poznate su takve životne lozinke: 'Sve na veću slavu Božju! (Sv. Ignacije), 'Rođen sam za veće stvari' (Sv. Stanko Kostka), i mnoge druge.«

Krist je bio čovjek jakih strasti, neutrudivih zanosa, koji se nije dao slomiti otporom čitava naroda. Nije izgubio vedrine i čvrstoće, nije postao nesiguran ni na stratištu. Savršeno dobar i savršeno jak. Njegov ideal je bio — on je to nazvao »moje jelo« — da vrši volju Oca, koji ga je poslao. I njegovi učenici moraju biti takvi ako ga žele slijediti.

2. Redoslijed vrednota. Jedan od znakova vremena jest i nesposobnost da se procijeni ono što je bolje. Ova nesposobnost dijelom je posljedica spomenutog hedonizma, dijelom nekih pogrešno protumačenih odgojnih implikacija humanističke psihologije. Nije dovoljno gledati i vrednovati stvari i događaje samo u vidu neposredne korisnosti i upotrebljivosti, već ih treba gledati u dugoročnoj perspektivi, znati investirati, odricati se zbog većih, ali tek kasnije ostvarivih ciljeva. Tu nam se nameće odgojni imperativ: odgoj za vrednote, za hijerarhiju vrednota. A za to ne treba imati velikih filozofskih spoznaja: dovoljno je shvatiti istinsko značenje Deset Božjih zapovijedi, tj. u smislu deset velikih vrednota koje jamče dostojanstvo života i ljudsku sreću, pa ćemo imati jasne koordinate za odgoj.

3. Osobna askeza. Kritički duh danas trijumfira — to je treći žalostan znak vremena. Govorimo o onoj destruktivnoj kritici koja svlači svakoga, kontestira sve, pronalazi sve neprikladnim, zaostalim, bezveznim. Čovjek koji ima gotova rješenja za sve nije zrela osoba. Mislim da je to simptom nesposobnosti da čovjek

⁸ J. VVEISSGERBER, *Psihologija*, (skripta), FTI, Zagreb 1972., II. dio, str. 38—41.

sam ne podnosi kritiku i da prihvati teret vlastite relativnosti. Odatle se javlja kao odgojni zadatak: odgoj za osobnu askezu. Ili, ako želimo još više konkretizirati taj zadatak, nazovimo ga klasičnim imenom: disciplina.

Zaključak

Želimo li nakon ovih analiza odgovoriti na početno pitanje, da li je zrelost mit ili stvarnost, onda naš odgovor glasi: nije mit, ali nije ni danost, dapače, nije ni ishod spontanog rasta i razvoja, nego je to svjesno ostvarenje. Spontano se ne postaje zrela osoba. Za zrelost treba raditi i boriti se, to je zadatak i ostvarenje, a ne datost ili pasivno stanje. Zrelost je otvorenost prema rastu. Stoga moramo pošteno dodati: nikad dokraja ostvarena. Ali upravo po toj svojoj nedovršenosti postaje glavni pokretač života i djelovanja, ukratko: postaje mjera naše ljudskosti.

THE MYTH AND REALITY OF MATURITY

Summary

The author analyzes the concept of maturity, including obstacles to achieving it. Maturity involves internal autonomy, personal integrity and a commitment to a particular goal in life. For today's youth, maturation is hampered by various social influences: the young are victims of a permissive society and therefore vulnerable, the heirs to an agnostic culture which does not provide them with clear values. Mass media, using an idiom which even adults often fail to grasp, is another negative force. The author emphasizes education to foster heroism, to establish a priority of values and to achieve personal asceticism.